

MAXSUS PSIXOLOGIYA

Farg'ona viloyati Quva tumani

14-umumiy o'rta ta'lim maktabining amaliyotchi psixologi

Nabiyeva E'tiborxon Muhammadaminovnova

41- umumiy o'rta talim maktabi amaliyotchi psixologi

Sharofutdinova Gulsanam Soliyevna

Annotatsiya: Ushbu maqolada maxsus psixologiya rivojlanish psixologiyasining sohasi ekanligi, ijtimoiy-psixologik moslashuv va E.L.Goncharovanning fikrlari berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: maxsus psixologiya, psixosotsial rivojlanish, psixodiagnostik, proyeksion metodlar, katarsis metodi, impressiya metodi.

Maxsus psixologiya (shuningdek, tuzatish(korreksion) psixologiyasi) — bu rivojlanish psixologiyasining sohasi bo'lib, u asosan bolalik va o'spirinlik davrida turli xil omillar guruhi (organik yoki funktsional tabiat) ta'siri ostida yuzaga keladigan, bolaning psixosotsial rivojlanishining sekinlashishi yoki aniq o'ziga xosligi bilan namoyon bo'ladigan, uning ijtimoiy-psixologik moslashuvini, ta'lim maydoniga qo'shilishini va keyinchalik kasbiy o'zini o'zi namoyon qilishdagi kamchiliklarini tuzatishga qaratilgan. E.L.Goncharova fikriga ko'ra, maxsus psixologiya — bu "jismoniy va ruhiy nuqsonlari bo'lgan odamlarning rivojlanish muammolarini o'rganadigan, bolalarning maxsus ta'lim va tarbiya sharoitlariga bo'lgan ehtiyojini va kattalarning psixologik qo'llab-quvvatlashning maxsus shakllariga bo'lgan ehtiyojini aniqlaydigan rivojlanish psixologiyasi sohasi".

Maxsus psixologiyada maxsus tadqiqot usullari mavjud emas. Unda, umumiy, bolalar va ta'lim psixologiyasida bo'lgani kabi, quyidagilar qo'llaniladi:

1. **Individual va guruhiy laborator-psixologik eksperimenti**-bu har qanday psixologik haqiqatni ochib beradigan sharoitlarni yaratish uchun tadqiqotchining mavzu faoliyatiga faol aralashuvi.

2. **Kuzatish**-o'rganish ob'ektini maqsadli kuzatish, bu xatti-harakatlarning namoyon bo'lishini belgilash va sub'ektiv aqliy hodisalar to'g'risida hukm chiqarishdan iborat (masalan, kuzatuv diagnostikasi).

3. **Faoliyat mahsulotlarini o'rganish** (masalan, bolalarning yozma ishlarini tahlil qilish, ularning rasmlarini o'rganish, mehnat ta'limi jarayonida ular tomonidan ishlab chiqarilgan narsalar va boshqalar.).

4. **Anketa**-psixodiagnostik usullar guruhi, bu yerda vazifalar savollar yoki bayonotlar shaklida taqdim etiladi va mavzu so'zlaridan ma'lumot olish uchun mo'ljallangan.

5. **Proyeksiyon metodlar** (shaxsni aniqlash uchun mo'ljallangan):

- Strukturalash metodlari-stimullarni shakllantirish, ularga qandaydir ma'no berish.

- Dizayn metodlari-tafsilotlardan mazmunli butunlikni yaratish.

- Talqin qilish usullari har qanday voqealar, vaziyatlarni talqin qilishdir.

- Qo'shimcha metodlar — masalan: tugallanmagan fikr.

- Ifoda metodlari-rasm chizish.

- Katarsis metodlari-ayniqsa uyushgan sharoitlarda o'yin faoliyati.

- Impressiya metodlari-ba'zi stimullarni boshqalarga afzal ko'rish.

6. **O'quv tajribasi** - bu ma'lum aqliy jarayonlarni o'rganish ularning maqsadli shakllanishi bilan sodir bo'lishi bilan tavsiflanadigan tabiiy eksperiment shakli. Shu bilan birga, ushbu usul yordamida bilim, ko'nikma va tajribalarning hozirgi holati emas, balki ularning shakllanish xususiyatlari aniqlanadi.

7. **Shartli reflex metodlari**

8. **Xulq-atvorda funksional aloqalarni tahlil qilish** — bu bog'liq o'zgaruvchilar (bu holda tushuntirishni talab qiladigan va o'lchanadigan shaklda

tavsiflangan xatti-harakatlar) va mustaqil o'zgaruvchilar o'rtasidagi tizimli munosabatlarni o'rganadigan tabiiy-ilmiy tajribaning analogidir. Ushbu usulga asoslangan amaliy xulq-atvorni tahlil qilish texnologiyasi tadqiqot metodi va korreksion aralashuvdir. Metodlarning har biri ma'lum maqsadlar uchun va o'rganish ob'ektining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda qo'llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. „Всероссийский семинар «Проблемы специальной психологии в образовании», ноябрь 1998 года“. 30-aprel 2009-yilda asl nusxadan arxivlandi. Qaraldi: 1-iyul 2009-yil.
2. „Статья Е. Л. Гончаровой «Специальная психология» ,2002г, Альманах Института Коррекционной Педагогики РАО“. 25-yanvar 2010-yilda asl nusxadan arxivlandi. Qaraldi: 30-yanvar 2010-yil
3. „Перечень научных специальностей“. 21-fevral 2009-yilda asl nusxadan arxivlandi. Qaraldi: 1-iyul 2009-yil.
4. Vargas Dj. Analiz deyatelnosti uchashxsysya. Metodologiya povisheniya shkolnoy uspevaemosti. — M.: Operant, 2015.